

## บทที่ 5

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

#### 5.1 บทสรุป

เป็นที่ยอมรับกันว่าการดำเนินคดีอาญามีเป้าหมายที่สำคัญคือ การค้นหาความจริงให้ได้สมบูรณ์ที่สุดและเกิดความยุติธรรมมากที่สุด รวมถึงกระบวนการพิจารณาเพื่อค้นหาความจริงต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ซึ่งประเทศในระบบ Common Law และระบบ Civil Law มีระบบการค้นหาความจริงที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. ระบบ Common Law แต่เดิมการดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) ดังนั้น การดำเนินการค้นหาความจริงในศาลจึงเป็นไปในรูปแบบของการต่อสู้ที่เรียกว่า Adversarial System กล่าวคือ การพิจารณาคดีเป็นวิธีให้คู่ความต่อสู้กันโดยการนำเสนอพยานหลักฐานของตนต่อศาล และศาลจะวางตนเป็นกลางไม่เข้าไปแทรกแซงการสืบพยาน เว้นแต่เพื่อความเป็นธรรมศาลจึงจะซักถามพยานบ้าง ดังนั้น ระบบการรับฟังพยานหลักฐานจึงต้องดำเนินไปอย่างเคร่งครัด

2. ระบบ Civil Law เป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศในภาคพื้นยุโรป การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ (Public Prosecution) ดังนั้น การดำเนินการค้นหาความจริงในศาล จึงดำเนินไปในรูปแบบของการค้นหาความจริงโดยศาล ศาลมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงในคดีอาญา เป็นผู้ซักถามและเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเอง ศาลในระบบนี้จึงมีบทบาทในการค้นหาความจริงมาก ไม่ว่าจะเป็นการสืบพยานหรือการซักถามพยาน ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการเองโดยตลอด ระบบนี้จึงมุ่งค้นหาความจริงเป็นสำคัญ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการพิจารณาคดีและการสืบพยานจึงไม่ค่อยเคร่งครัดเหมือนในระบบ Common Law

ส่วนแนวความคิดในเรื่องการเปิดเผยหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา มีวิวัฒนาการและแนวคิดพื้นฐานมาจากระบบกฎหมาย Common Law ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาคดีภายใต้หลักการของการต่อสู้กัน คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน และในขั้นต้นระบบกฎหมาย Common Law ไม่ได้แยกวิธีพิจารณาคดีแฟ่งกับคดีอาญาออกจากกัน คงยึดหลักอยู่ในแนวคิดเดียวกัน เพราะความผิดในทางแพ่งตามระบบ Common Law ถือว่าเป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของแผ่นดินเช่นกัน ดังนั้น วิธีพิจารณา

ความที่ให้อยู่ในศาล Common Law จึงเป็นแบบเดียวกันทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา แต่ต่อมาเมื่อแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลมีมากขึ้น จึงได้มีการกำหนดวิธีพิจารณาความเป็นพิเศษในบางเรื่องสำหรับคดีอาญา ซึ่งรวมถึงเรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาด้วย

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับแนวคิดมาจากการเปิดเผยพยานในคดีแพ่งเช่นกัน แต่ด้วยกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญามีพื้นฐานที่แตกต่างกันคือ คดีอาญาดังอยู่บนหลักการของการตรวจสอบและคดีแพ่งอยู่บนหลักการของการตกลงกัน แต่ด้วยลักษณะวิธีการพิจารณาคดีตามระบบกล่าวหาที่มีลักษณะของการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างคู่ความอันมีลักษณะทำนองเดียวกันกับคดีแพ่ง จึงเอื้ออำนวยให้นำระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานมาใช้ในคดีอาญา แต่การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก็มีข้อจำกัดกว่าการเปิดเผยพยานในคดีแพ่ง โดยทั่วไปแล้วในคดีอาญากฎหมายจะกำหนดให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายโจทก์หรือพนักงานอัยการต้องเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงให้จำเลยทราบ ถ้าข้อเท็จจริงนั้นเป็นประโยชน์แก่จำเลย ซึ่งหน้าที่ในการเปิดเผยพยานหลักฐานที่เป็นคุณหรือเป็นประโยชน์แก่จำเลยในการต่อสู้คดีนั้น มีที่มาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีหลักการว่าการดำเนินคดีอาญาจะต้องเป็นกระบวนการที่ชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process of Law) แต่อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการก็ไม่ได้ถูกบังคับให้ต้องเปิดเผยทุกสิ่งอย่างไม่มีจำกัด และเมื่อพนักงานอัยการเปิดเผยพยานหรือข้อเท็จจริงของตนแล้วฝ่ายจำเลยก็ต้องมีหน้าที่เปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่อยู่ในความครอบครองของตนตอบแทนด้วย

ส่วนการเปิดเผยพยานหลักฐานในประเทศอังกฤษนั้น จะมีข้อจำกัดและไม่เป็นการเปิดเผยกว้างขวางเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษจะกำหนดให้อัยการมีหน้าที่ต้องเปิดเผยมากกว่าจำเลย ส่วนฝ่ายจำเลยจะเป็นการบังคับให้ต้องเปิดเผยในส่วนของการให้การ ซึ่งมักเป็นข้อต่อสู้ในเรื่องราวที่อยู่ของตัวจำเลย รวมถึงข้อ ที่อยู่ของพยานฝ่ายจำเลยด้วย เพื่อเป็นการสนับสนุนข้ออ้างในเรื่องราวที่อยู่ที่ใช้ต่อสู้กันมากที่สุดของจำเลยในประเทศอังกฤษ

สำหรับระบบกฎหมาย Civil Law นั้น เนื่องจากศาลมีบทบาทและส่วนร่วมในการตรวจสอบและค้นหาความจริงด้วยตนเองค่อนข้างมาก ซึ่งการมีบทบาทและส่วนร่วมในการตรวจสอบพยานหลักฐานของศาลหรือผู้พิพากษาในระบบนี้ ศาลจะเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบตั้งแต่ชั้นก่อนกระบวนการพิจารณาคดีจะเริ่ม รวมถึงมีอำนาจในการเรียกสำนวนสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ และมีอำนาจชักถามพยานหรือเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติมจาก

คู่ความได้ ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานในระบบ Civil Law จึงเป็นไปในลักษณะที่ศาลมีอำนาจตรวจสอบล่วงหน้าก่อนขึ้นพิจารณาคดีด้วยตนเอง ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดเผยให้ศาลได้ทราบแนวทางพยานของคู่ความทุกฝ่าย และศาลจึงจะใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักจากพยานหลักฐานที่ได้ตรวจสอบนั้นด้วยตนเอง

สำหรับกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานในระบบกฎหมายไทยนั้น แต่เดิมการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลมิได้มีการกำหนดหรือมาตรการกำหนดให้คู่ความต้องเปิดเผยพยานหลักฐานให้คู่ความอีกฝ่ายได้ทราบแต่อย่างใด แต่เพื่อเป็นการให้โอกาสในการรู้แนวทางพยานของคู่ความฝ่ายตรงข้ามเพื่อเตรียมการต่อสู้คดี ศาลไทยจึงได้อนุโลมหลักการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งมาใช้กับคดีอาญา ซึ่งทำให้จำเลยได้มีโอกาสเห็นบัญชีพยานของโจทก์ได้ล่วงหน้า แต่เนื่องจากพื้นฐานการดำเนินคดีอาญาและคดีแพ่งมีหลักการในการคุ้มครองสิทธิที่แตกต่างกัน ประกอบกับได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนของการพิจารณาคดีโดยต่อเนื่องขึ้น จึงทำให้กระบวนการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งไม่เหมาะสมเพียงพอกับโอกาสในการต่อสู้คดีของจำเลย เพราะการที่จำเลยเห็นเพียงบัญชีระบุพยานซึ่งไม่มีการแจกแจงรายละเอียดของพยานที่ระบุไว้ จึงทำให้จำเลยไม่มีโอกาสเตรียมพยานเพื่อหักล้างหรือตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของพยานฝ่ายโจทก์ รวมถึงเมื่อเข้ากระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่องยิ่งทำให้ฝ่ายจำเลยไม่มีเวลาเพียงพอที่จะค้นหาและแสวงหาพยานหลักฐานของฝ่ายตนเพื่อมาคัดค้านพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ได้ทัน จึงทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่จำเลยได้

เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการพิจารณาคดีที่ต่อเนื่อง รวดเร็ว และเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงเพื่อสร้างความเป็นธรรมและให้โอกาสในการต่อสู้คดีโดยการให้จำเลยได้มีโอกาสได้ล่วงรู้แนวทางพยานของฝ่ายอัยการล่วงหน้า เพื่อไม่ให้เกิดการอุทธรณ์ทางพยานเกิดขึ้น จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติให้ศาลมีอำนาจกำหนดให้มีวันเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาขึ้น ซึ่งกระบวนการเปิดเผยหรือการตรวจสอบพยานจะมีขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับการกำหนดให้มีการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานของศาล หากศาลกำหนดให้มีการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานขึ้นแล้ว คู่ความทั้งพนักงานอัยการและจำเลยต้องเข้าสู่กระบวนการการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยาน ซึ่งกฎหมายบังคับให้คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องทำการเปิดเผยพยานหลักฐานซึ่งอยู่ในความครอบครองของตนหรือของบุคคลอื่นให้ศาลและคู่ความได้ทราบ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

แท้จริงของพยาน รวมถึงศาลสามารถใช้ดุลพินิจตัดพยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยออกไปจากคดีได้ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาสืบพยานที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดี ส่วนจำเลยก็จะมีโอกาสได้เห็นแนวทางพยานของฝ่ายอัยการล่วงหน้าจึงมีเวลาในการแสวงหาพยานเพื่อมาหักล้างพยานฝ่ายอัยการได้ถูกทางและเพื่อสนับสนุนความบริสุทธิ์ของตนด้วย ส่วนคดีที่ศาลมิได้กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานนั้น ยังคงต้องไปอนุโลมระบบการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งมาใช้เช่นเดิม เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับดังกล่าวมิได้มีการบัญญัติบทบังคับในส่วนนี้ไว้แต่อย่างใด (ขณะจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 เพื่อกำหนดบทบังคับในส่วนของการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญาขึ้น ซึ่งการพิจารณาร่างกฎหมายมาตราดังกล่าวอยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการการรัฐสภา)

## 5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการเปิดเผยพยานหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานทั้งของระบบกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการปรับปรุงและอุดช่องว่างของระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมไทยที่เป็นอยู่เดิม โดยการมุ่งเน้นให้แต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาล พนักงานอัยการ ทนายความและพนักงานสอบสวน ร่วมมือกันค้นหาความจริงที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ไม่ใช่เพียงการค้นหาผู้กระทำความผิดเพื่อมาลงโทษเพียงอย่างเดียว

2. แม้ว่าในปัจจุบัน กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นเป็นระบบผสม โดยมีลักษณะค่อนข้างไปทางระบบกล่าวหา ซึ่งมีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีระหว่างโจทก์และจำเลย โดยมีศาลวางตัวเป็นกลางปล่อยให้คู่ความเสนอพยานหลักฐานต่อสู้กันเองก็ตาม แต่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจศาลสามารถค้นหาความจริงโดยการซักถามพยานหรือเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมได้เอง หรือแม้แต่เรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาพิจารณาประกอบได้ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติศาลมักจะไม่ซักถามเพิ่มเติมแต่ยังคงวางตนเป็นกลาง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าศาลควรใช้อำนาจซึ่งมีอยู่แล้วตามกฎหมายเพื่อช่วยในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมและชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นดุลพินิจของศาลในการกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาหรือไม่นั้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีระเบียบศาลที่ชัดเจนในการกำหนดการใช้ดุลพินิจดังกล่าวของศาล หรือควรวางระเบียบที่ชัดเจนในการกำหนดประเภทคดีที่ต้องมีการกำหนดให้เปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐาน

4. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้นำหลักการเปิดเผยหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานตามระบบกฎหมาย Common Law มาใช้ในคดีอาญานั้น เจตนารมณ์เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การที่จำเลยในคดีอาญาจะได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริงนั้น กฎหมายควรกำหนดบทบาทและหน้าที่ในการเปิดเผยพยานหลักฐานของทั้งฝ่ายพนักงานอัยการ และฝ่ายจำเลยอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ในการเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการที่ควรจะมีมากกว่าจำเลย โดยเฉพาะในส่วนของพยานหลักฐานที่เป็นคุณหรือเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายจำเลย เพื่อจำเลยจะได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

5. นอกจากการปรับปรุงระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแล้ว การกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นการเปิดเผยพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ นั้น กระบวนการเปิดเผยพยานจะมีประสิทธิผลและเชื่อถือได้นั้น ควรให้ความสำคัญ กับระบบการคุ้มครองพยานหลักฐาน โดยสร้างระบบการคุ้มครองพยานหลักฐานให้มีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ เพื่อที่พยานหลักฐานที่ถูกเปิดเผยหรือตรวจสอบจะได้รับความปลอดภัยและคงสภาพความเป็นพยานหลักฐานที่สมบูรณ์จนถึงกระบวนการพิจารณาชี้ขาดคดีในชั้นศาลต่อไป